Sociological Causes of Drug Abuse and Its Prevention Solutions Case Study: Country Sides of Rahimabad District

Hormoz Mohammadpoor Lima*: Ph.D. candidate, department of sociology, central Tehran branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. ho.ml1346@iau.ac.ir

Alireza Mohseni Tabrizi: Professor, department of sociology, Tehran University, Iran. mohsenit@ut.ac.ir

Reza Fazel: Assistant professor, department of sociology, central Tehran branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. r.fazel@iauctb.ac.ir

Abstract

Introduction: People's tendency to risky behaviors is an important social issue that has affected the quality of life of people, social ties, human capital, and social health of communities. This study was to explain the influence of rural sociological factors on the tendency to high-risk behaviors using Durkheim anomie theories, Sutherland differential linkage, Park and Bridges ecology, Hershey social control, Alexander adaptation, Seaman social alienation, and Cohen subculture.

Methods: The research method is survey type; the data were collected using a researcher-made questionnaire. The statistical population is all people over eighteen years old in the villages of Rudsar county based on the 2016 census were six thousand two hundred-five. The sample size was determined using Cochran's formula of four hundred people. The sampling method is cluster sampling.

Results: The research findings showed that the average tendency of villagers to high-risk substance abuse behavior is lower than the hypothetical average.

Conclusions: Inferential analysis of the hypotheses confirmed the influence of cultural, social, ecological, and individual factors on people's tendency to risky behaviors. By comparing regression coefficients, the variable of cultural factors has more effect than other variables on the villagers' tendency to high-risk behaviors.

Keywords

High Risk Behavior

Villagers

Cultural Factors

Ecological Factors

Social Factors

*Corresponding Author

Study Type: Original
Received: 18 Sep 2021
Accepted: 16 Jan 2022

Please cite this article as follows: Mohammadpoor Lima H, Mohseni Tabrizi A, and Fazel R. Sociological causes of drug abuse and its prevention solutions case study: Country sides of Rahimabad district. Quarterly journal of social work. 2022; 11 (1); 50-61

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

[DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

علل جامعه‌شناختی سوءمصرف مواد مخدر و راه‌های پیشگیری آن

مورد مطالعه: ییلاقات بخش رحیم‌آباد

هرمز محمدپور لیما*: دانشجوی دکتری، گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. ho.ml1346@iau.ac.ir

علیرضا محسنی تبریزی: استاد، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران. ایران. mohsenit@ut.ac.ir

رضا فاضل: استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. r.fazel@iauctb.ac.ir

واژگان کلیدی

رفتار پرخطر

روستاییان

عوامل فرهنگی

عوامل بوم‌شناختی

عوامل اجتماعی

چکیده

مقدمه: گرایش مردم به رفتارهای پرخطر، از مساله‌های اجتماعی مهمی است که کیفیت زندگی مردم، پیوندهای اجتماعی، سرمایه‌های انسانی و سلامت اجتماعی جوامع را متاثر ساخته است. این پژوهش با هدف تبیین میزان تاثیر عوامل جامعه‌شناختی روستاییان در گرایش به رفتارهای پرخطر با استفاده از نظریه‌های آنومی دورکیم، پیوند افتراقی ساترلند، بوم‌شناسی پارک و برجس، کنترل اجتماعی هرشی، سازگاری الکساندر، بیگانگی اجتماعی سیمن، خرده فرهنگ کوهن انجام شد.

روش: روش پژوهش از نوع پیمایش است که داده‌ها با ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته گردآوری شده است. جامعه‌آماری پژوهش کلیه افراد بالای هجده سال روستاهای شهرستان رودسر می‌باشد که براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ شش هزار و دویست و پنج نفر می‌باشند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران چهارصد نفر تعیین شد. شیوه نمونه‌گیری از نوع خوشه‌ای می‌باشد.

نتایج: یافته‌های پژهش نشان داد میانگین گرایش روستاییان به رفتار پرخطرسوءمصرف مواد، پایینتر از میانگین فرضی می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری: تحلیل استنباطی فرضیه‌ها، تاثیر عوامل فرهنگی، اجتماعی، بوم‌شناختی و فردی را در گرایش افراد به رفتارهای پرخطر را تایید کرد. با مقایسه ضرایب رگرسیون، متغیر عوامل فرهنگی تاثیر بیشتری نسبت به دیگر متغیرها در گرایش روستاییان به رفتارهای پرخطر دارد.

* نویسنده مسئول

نوع مطالعه: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۶

نحوه استناد به مقاله: هرمز محمدپور لیما، علیرضا محسنی تبریزی و رضا فاضل. علل جامعه‌شناختی سوءمصرف مواد مخدر و راه‌های پیشگیری آن مورد مطالعه: ییلاقات بخش رحیم‌آباد. فصلنامه مددکاری اجتماعی، ۱۴۰۱؛ ۱۱ (۱): ۶۱-۵۰

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

[DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

مقدمه

رفتارهای پرخطر از مساله‌های بسیار مهمی است که به‌دلیل اثربخشی به سلامت و نشاط جامعه، خودشکوفایی و شادکامی افراد همواره مورد توجه صاحبه‌نظران اجتماعی قرار گرفته است. رفتارهای پرخطر آن دسته از رفتارهایی است که شکست و پیروزی، خوشبختی و بدبختی فرد و به تبع آن تعهدات اجتماعی یا بیگانگی و بی‌تفاوتی اجتماعی را به‌وجود می‌آورد.

مفهوم رفتار پرخطر به‌عنوان رفتاری تعریف می‌شود که می‌تواند بهزیستی، سلامتی و مسیر زندگی را به خطر بیندازد و دارای نتایج منفی و پیامدهای مضرری باشد. برای مثال، مصرف مواد مخدر می‌تواند بر آزار و اذیت منجر شود، فعالیت زود هنگام جنسی می‌تواند به فرزندآوری ناخواسته منجر گردد، یا پیامد ترک تحصیل، بیکاری مزمن باشد.[۱]

سوءمصرف مواد یکی از مهمترین رفتارهای پر خطر است که مشکلات و مساله‌های اجتماعی و فردی زیادی را به‌دنبال دارد. مطالعات نشان می‌دهد سوءمصرف مواد به‌ویژه مواد مخدر به رفتارهای انحرافی، روابط جنسی نامشروع، ازهم‌پاشیدگی خانواده و همچنین خطر ابتلا به ایدز می‌انجامد.[۲] اگر چه نرخ مصرف مواد مخدر در بسیاری از کشورها تقریبا یکنواخت است، بااین‌وجود در کشورهای درحال توسعه نرخ رشد آن بیشتر است.[۳]

ایران یکی از کشورهای درحال‌توسعه‌ای است که با این مشکل مواجه است.[۳] در ایران آمار رسمی معتادان کشور را دو میلیون نفر اعلام کرده‌اند که میانگین سنی این افراد هجده سال می‌باشد.[٤] بررسی آمارهای اخیر و مقایسه آن با آمارهای گذشته نشان می‌دهد در طی چهل سال گذشته روند کلی اعتیاد رو به افزایش بوده است.[٥] هم‌جواری ایران با مراکز عمده تولید و قرار گرفتن در کوتاه‌ترین مسیر ترانزیت موجب پیچیدگی وضعیت قاچاق مواد مخدر شده است، به‌گونه‌ای که به‌رغم تمهیدات اتخاذ شده در ابعاد گوناگون دامنه اعتیاد در اقشار گوناگون گسترش یافته است. در این راستا، یکی از گروه‌هایی آسیب‌پذیر، روستاییان می‌باشند. در نیم‌قرن گذشته جامعه روستایی ایران تحولات ساختاری عدیده‌ای را تجربه کرده است. این تحولات خود از جهاتی آسیبزا و همراه با بروز شرایط آنومیک بوده است. اصلاحات ارضی، مهاجرت روستاییان به مناطق شهر، افزایش ارتباطات فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی میان شهر و روستا، توسعه سواد، افزایش جمعیت شهرها و توسعه شهرنشینی، توسعه وسایل ارتباط‌جمعی و مانند آن جامعه روستایی را بیش‌ازپیش متاثر و منقلب کرده است. همچنین روستاها به‌عنوان جامعه در حال گذار طی نیم‌قرن گذشته، دستخوش تغییرات و دگرگونی در شیوه زندگی، ارزش‌های بنیادی فرهنگی و تغییرات جمعیتی شده‌اند.[٦] مطالعات به‌عمل‌آمده گویای این واقعیت است که تغییرات صورت گرفته تاثیر معناداری بر شیوع رفتارهای پرخطر همچون اعتیاد به مواد مخدر دارد.[۷و۸]

بنا به اهمیت موضوع، تحقیقات انجام شده در سبب‌شناسی رفتارهای پرخطر عوامل مختلفی را معرفی می‌نمایند. مهمترین عوامل تاثیرگذار در گرایش افراد به سوءمصرف مواد را می‌توان در سه دسته عوامل فردی، اجتماعی و محیطی تقسیم‌بندی نمود، در این راستا نتایج تحقیقات حاکی از آنند که فاکتورهایی چون مشکلات و ویژگی‌های شخصیتی،[۹تا۱۲] عوامل خانوادگی،[۱۳تا۱۷] تاثیر دوستان،[۱۷تا۲۰] عوامل محیطی[۲۱تا۲۵] و عوامل زیستی[۲۱تا۲۵] در گرایش افراد به سوءمصرف مواد موثر است. پیشینه مطالعات انجام شده نشان می‌دهد، موضوع رفتارهای پرخطر و مساله‌های پیرامون آن همواره با رویکرد روان‌شناختی و مخصوصا در سطح خرد مورد توجه قرار گرفته و از منظر جامعه‌شناختی کمتر به این مهم پرداخته شده است. رفتارهای پرخطر مجموعه رفتارهایی هستند که پیامد آن رفتارهای ضد اجتماعی، هنجارشکنانه و به‌طور کلی تهدیدکننده سلامت جامعه و فرد است. رفتارهای پرخطر به رفتارهایی گفته می‌شود که سلامت و بهزیستی اجتماعی افراد جامعه را به‌خطر می‌اندازد. رفتارهای مخاطره‌آمیز شامل سوءمصرف مواد، خشونت، سبک زندگی نادرست، الکل و سوءمصرف الکل است. مواد شامل همه ترکیباتی است که مصرف آن‌ها موجب تغییر در رفتار و اختلال در شعور و قضاوت فرد می‌شود. سوءمصرف مواد به مواردی گفته می‌شود که فرد بدون نیاز و بدون مجوز پزشکی اقدام به مصرف مواد می‌کند؛ ولی شدت مصرف به‌حدی نیست که فرد وابسته و معتاد تلقی شود. سوءمصرف مواد امری اجتماعی و فردی در بین جوامع است که به‌دلیل اهمیتش مورد توجه صاحبه‌نظران جامعه‌شناسی و روانشناسی قرار گرفته است. به‌عبارتی از دومنظر جامعه‌شناختی و روان‌شناختی گرایش به رفتارهای پرخطر نظیر سوءمصرف مواد را می‌توان بررسی نمود. از دیدگاه جامعه‌شناختی گرایش به رفتارهای پرخطر ریشه در شرایط و عوامل اجتماعی داشته و با نظریه آنومی دورکیم، کنش اجتماعی پارسونز، کنترل اجتماعی هیرشی، موفقیت اجتماعی الکساندر و خرده فرهنگ کوهن مورد تبیین قرار می‌گیرد. از سوی دیگر روانشناسان علل گرایش به

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

رفتارهای پرخطر را در ویژگی‌های شخصیتی، روانی و عاطفی مورد تحلیل قرار داده‌اند. نظریه بیگانگی سیمن، سبک زندگی آدلر، نظریه سرکوب فروید از این دسته‌اند. بنابراین مبانی نظری پژوهش را می‌توان به دسو دسته جامعه‌شناختی و روان‌شناختی تقسیم کرد. جامعه‌شناسان بنا به منظومه فکریشان، در سبب‌شناسی پدیده‌ها و واقعیت‌های اجتماعی دو رویکرد متفاوت دارند. رویکرد کلان‌نگر و رویکرد خردنگر. در رویکرد کلان ریشه واقعیت‌ها و پدیده‌های اجتماعی در مناسبات ساختاری و نهادی جستجو می‌شود که در این دسته نظریه آنومی دورکیم، کنش اجتماعی پارسونز قرار می‌گیرد. در رویکرد خرد ریشه مساله‌های و انحرافات اجتماعی در کنش متقابل افراد و گروه‌های اجتماعی مورد تحلیل قرار می‌گیرد که از آن جمله می‌توان به کنترل اجتماعی هیرشی، موفقیت اجتماعی الکساندر، پیوند افتراقی ساترلند و خرده فرهنگ کوهن اشاره نمود. در نظریات آنومی دورکیم، آنومی به وضعیتی در یک جامعه اطلاق می‌شود که در آن هنجارهای جامعه نفوذ خود را بر رفتار فرد از دست بدهند. چنین شرایطی منجر به بروز رفتارهای کجروانه و انحرافی از سوی افراد چون گرایش به مصرف مواد مخدر می‌گردد.[۲۶]

دورکیم آنومی را برای توصیف وضعیت اجتماعی غیرطبیعی به‌کار می‌برد، وضعیتی که در آن انسجام اجتماعی بر اثر بحران‌هایی از قبیل رکود اقتصادی تضعیف می‌شود. این بحران‌ها باعث می‌شود که فرد بدون در نظر گرفتن جامعه به‌دنبال منافع شخصی خود باشد.[۲۷] بنابراین، نظریه آنومی بر این فرض اساسی استوار است که نبود قانون و دستورالعمل رفتار موجب سرگشتگی افراد جامعه می‌شود. در نظریه کنش اجتماعی، پارسنز کوشیده است نشان دهد هر کنشی اعم از کنش بهنجار یا نابهنجار، توسط صور خاص از ساختارهای اجتماعی ساخته و تولید می‌شوند. از این‌رو رفتارهای پرخطری نظیر سوءمصرف مواد نیز توسط فرد در چارچوب شرایط و ساختار اجتماعی و وسایل و مسیرهایی جهت نیل به اهداف قابل تبیین می‌باشد.[۲۸] بی‌تعادلی و بی‌سازمانی در هر یک از خرده نظام‌های فرهنگ، اجتماع، شخصیت و اقتصاد؛ حیات جامعه را تهدید کرده و زمینه را برای رفتار انحرافی فراهم می‌سازد، درصورتی‌که نهادها و سازمان‌های کارگزار جامعه‌پذیری نظیر خانواده، مدرسه و وسایل ارتباط‌جمعی کارایی لازم را نداشته باشند جامعه دچار بی‌سازمانی اجتماعی گردیده و پیامد آن شیوع رفتار انحرافی در جامعه است.[۲۹]

گود از جمله جامعه‌شناسانی است که با پیروی از پارسونز نابسامانی‌های جامعه را در نهاد خانواده به‌عنوان عمده نهاد جامعه‌پذیری افراد بررسی نموده است. به‌نظر گود، خانواده کانون و هسته اصلی تشکل اجتماعی و به‌عنوان یک سیستم کوچک اجتماعی است که زیربنای جامعه بزرگتری را فراهم می‌کند و هرگونه نابسامانی و بی‌سازمانی در نهاد خانواده در تکوین شخصیت بزهکار و کجرو دخیل است.[۲۸] زمانی که خانواده بر اثر عواملی چون نامشروع بودن، فسخ، جدایی، طلاق/ ترک، خانواده توخالی، غیبت غیرارادی یکی از دو همسر، موفق نبودن در اجرای نقش‌های مالی ناشی از نقض عضو یا بیماری دچار شرایط آنومیک و ازهم‌گسیختگی می‌گردد بروز رفتارهای کجروانه اعضا محتمل به‌نظر می‌رسد.[۲۸]

پارک و برجس دوتن از جامعه‌شناسان شیکاگو-نظریه بوم‌شناسی پارک و برجس در تبیین انحرافات اجتماعی به حوزه‌های سکونت و محیطی توجه دارند. آن‌ها معتقدند محیط فیزیکی سکونتگاه‌ها و تراکم جمعیت، نرخ مهاجرت و حاشیه‌نشینی در انگیزش رفتارهای بزهکارانه موثر است.[۳۰] شاو و مک کِی نیز با استفاده از همین نظریه، به این نتیجه رسیدند که تبهکاری در مناطق فقیرنشین و شلوغ به‌علت وجود خرده فرهنگ‌های جرمزا بیشتر از مناطق متوسط یا اعیان‌نشین می‌باشد.[۳۱] درسطح خرد جامعه‌شناسی، نظریه همنشینی افتراقی ساترلند بر این پیش‌فرض بنا شده است که رفتار انحرافی موروثی و ذاتی نیست و به همان روشی یاد گرفته می‌شود که هر رفتار دیگری آموخته می‌شود. در فرایند یادگیری، معاشران فرد قواعد حقوقی را به‌عنوان امور مناسب یا نامناسب تعریف می‌کنند و فرد این تعاریف را از آنان فرا می‌گیرد. درنتیجه به‌دلیل قبول تعاریفی که قانون‌شکنی را بر احترام به قانون ترجیح می‌دهند، رفتارهای کجراونه نظیر گرایش به سمت مصرف مواد مخدر از سوی افراد، محتمل به‌نظر می‌رسد.[٦]

فرض اصلی کوهن در خرده‌فرهنگ بزهکار آلبرت کوهن بر این است که افراد منحرف و بزهکار، آرمان‌ها و اهداف مقبول اجتماعی فرهنگ جامعه را پذیرفته‌اند ولی به‌علت شکست و یا نداشتن فرصت مناسب و کافی برای دستیابی به اهداف مقبول و پسندیده اجتماعی، دچار محرومیت شده و لذا آرمان‌های موفقیت و اهداف مقبول و متداول در

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

جامعه را با ارزش‌ها و هنجارهای دیگری برای به‌دست آوردن منزلت و وجهه جایگزین می‌سازند، کوهن معتقد است که فرهنگ فرعی بزهکاری نه‌تنها فرهنگ جامعه را نمی‌پذیرد بلکه بر ضد آن عمل می‌کند.[۲۸] نظریه سازگاری الکساندر، وابستگی بی‌اختیار به مواد مخدر را در مقابل مصرف سرسری یا تفننی به‌صورت کارکردی در نظر می‌گیرد. رفتار معتاد، تلاشی جهت مواجهه با شکست ناشی از همبستگی است؛ یعنی شکست در دستیابی به انواع تایید اجتماعی، شایستگی، اعتمادبه‌نفس و استقلال شخصی که حداقل انتظارات افراد و جامعه است. در مدل سازگاری، فرد هویت و زندگی معتادی را با وجود رنج، بیماری و داغ اجتماعی آن به بی‌هویتی ترجیح می‌دهد. به‌نظر الکساندر، شخصی که در هماهنگی با دیگران و ساختار اجتماعی، موفق است، در معرض خطر وابستگی به مواد قرار نمی‌گیرد. وابستگی به مواد به‌عنوان یک استراتژی، جهت تحرک افراد انزواطلب در موقعیت‌های رقابتی که در آن شکست تقریبا معلوم است به خدمت گرفته می‌شود.

هیرشی در نظریه کنترل اجتماعی هیرشی بیان می‌دارد کج‌رفتاری زمانی واقع می‌شود که پیوند میان فرد و جامعه ضعیف باشد.[۳۲] این نظریه بر این فرض استوار است که کج‌روی ناشی از ضعف یا گسستگی تعلق فرد به جامعه است.[۳۳] از نظر هیرشی زمانی که عناصر چهارگانه وابستگی، تعهد، درگیری و اعتقادات رو به ضعف گذارند، پیوند بین فرد و جامعه سست گردیده و رفتارهای انحرافی محتمل خواهند بود.[۳۲] فروید در نظریه روانکاوی می‌گوید رفتار سازگارانه نیاز به کارکرد هماهنگ نهاد، من و فرامن یا خود دارد. این عناصر طی مراحل رشد روانی جنسی تغییر می‌کنند. الکسیم و اعتیاد و دیگر وضعیت‌های آسیب‌شناختی به تعارض در این مراحل رشدی منتسب می‌شوند. در مورد سبب‌شناسی چنین فرض می‌شود که ارضای جسمانی، تعارض بین نهاد من و فرامن و تثبیت در دوران کودکی باعث وابستگی به الکل و مواد می‌شود.[۳۴] اریک فروم در نظریه بیگانگی بیان می‌دارد، آدمی در جامعه سرمایه‌داری با ایجاد نوعی سازمان کار و تقسیم کار به‌صورت کنونی، فردیت خود را از دست می‌دهد.[۳۵] فروم منشا و ریشه کج‌رفتاری چون رفتار اعتیادی را در ناهمسازی انسان و نیازهایش با ساختارها و نهادهای مسلط در جامعه سرمایه‌داری می‌داند و معتقد است که اولا نظام اجتماعی با ارزش‌های فرهنگی و قواعد رفتار هنجارهای پذیرفته‌شده، علل اصلی انحراف است و ثانیا، ازخودبیگانگی انسان که محصول ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نظام سرمایه‌داری است، گرایش افراد به مست رفتارهای کجروانه را تشدید می‌نماید.[۳۵]

ازنظر ملوین سیمن در نظریه بیگانگی اجتماعی، ساختار بوروکراسی جامعه مدرن شرایطی را ایجاد و ماندگار کرده است که در آن انسان‌ها قادر به فراگیری نحوه و چگونگی کنترل عواقب و نتایج اعمال و رفتارهای خود نیستند. در چنین وضعیتی است که احساس بیگانگی بر فرد مستولی گردیده و او را به کنشی منفصلانه و ناسازگارانه در قبال جامعه سوق می‌دهد.[۳۵] ازنظر وی، شرایط ساختاری جامعه به شکلگیری احساس تنفر از خویشتن انزوای اجتماعی، بی‌هنجاری، بی‌معنایی، بی‌قدرتی گردیده و در این راستا، فرد موردنظر به سمت رفتارهای کجراونه‌ای چون مصرف مواد مخدر سوق می‌یابد.

برنامه‌های توسعه‌ای ایران، توسعه پایدار روستاها همواره مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گرفته است. ورود خدمات عمرانی، بهسازی فیزیکی روستاها و سرمایه‌گذاری در روستاها از اقداماتی است که بعد از انقلاب در ایران صورت گرفته است. اما شواهد تجربی محقق و مطالعات انجام شده نشان می‌دهد، محیط‌های روستایی به‌دلیل تغییرات در سبک زندگی، مهاجرت فصلی سرپرست خانواده برای کسب درآمد به دیگر شهرها، گسترش مصرف‌گرایی، بی‌تمایلی به کشاورزی، بی‌اعتمادی اجتماعی، از هم پاشیدگی نظام خانواده، در دسترس بودن مواد و غیره گرایش به رفتارهای پرخطر را مضاعف نموده است. شهرستان رودسر با داشتن روستاهای حاصلخیز و مستعد برای کشاورزی و با تراکم بالای جمعیتی به‌عنوان میدان مطالعه انتخاب شد تا به این مسااله مهم و اساسی بپردازد این‌که عوامل فرهنگی و اجتماعی چه تاثیری بر گرایش روستاییان به رفتارهای پرخطری چون سوءمصرف مواد دارد؟

روش

داده‌های این پژوهش با استفاده از روش کمی و تکنیک پیمایش و ابزار پرسشنامه گردآوری شده است. جامعه‌آماری پژوهش شامل افراد هجده سال به بالای ساکن در مناطق روستایی اشکورات شامل اشکور سفلی، اشکور علیا و شوئیل

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

از بخش رحیم‌آباد شهرستان رودسر می‌باشد که براساس سرشماری ۱۳۹۵ جمعیت بالای هجده سال این منطقه شش هزار و دویست و پنج نفر می‌باشد. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران چهار صد نفر تعیین شد، با توجه به مخدوش شدن تعداد نوزده پرسشنامه داده‌ها با تعداد سی صد و هشتاد و یک مورد تحلیل گردید. شیوه نمونه‌گیری از نوع خوشه‌ای می‌باشد به نحوی که در مرحله اول تعداد صد و نه روستا از سه دهستان اشکور سفلیصد و هفتاد و نه نفر، اشکور علیا هشتاد نفر و شوئیل صد و چهل و چهار نفر باتوجه به حجم جمعیتشان انتخاب و در مرحله دوم براساس جمعیت آن‌ها پرسشنامه اختصاص یافت.

چارچوب نظری پژوهش و استخراج فرضیه‌ها: باعنایت به مطالب بیان شده، رفتارهای پرخطر نظیر سوءمصرف مواد، از مساله‌هایی است که ریشه آن هم به ویژگی‌های فردی و هم عوامل اجتماعی برمی‌گردد. براین اساس چارچوب نظری پژوهش ترکیبی از نظریه‌های دورکیم، پارک و برجس، ساترلند، هیرشی، الکساندر، کوهن و سیمن می‌باشد.

نظریه آنومی دورکیم، نظریه کنترل اجتماعی هرشی، نظریه بیگانگی سیمن: بی‌اعتباری قوانین و هنجارهای اجتماعی موجب موجب تضعیف پیوند اجتماعی و بی‌تفاوتی نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی می‌شود. تعمیم: با تضعیف پیوند فرد و جامعه شرایط برای ظهور انحرافات اجتماعی آماده می‌شود. گزاره: هرچه اعتبار عناصر فرهنگی نظیر باورها، ارزش‌ها، هنجارها در سطح جامعه کاهش یابد، گرایش به رفتارهای پرخطر نظیر سوءمصرف مواد افزایش می‌یابد. فرضیه: عوامل فرهنگی تاثیر معناداری در گرایش روستاییان به رفتارهای پرخطر یا سوءمصرف مواد) دارد.

نظریه هم‌نشینی افتراقی ساترلند، نظریه خرده فرهنگ بزهکار کوهن: رفتارهای انحرافی آموختنی است و در فرایند

جامعه‌پذیری شکل می‌گیرد. تعمیم: فرد منحرف در اثر تعامل با گروه‌های اجتماعی منحرف می‌شود. گزاره: هرچه فرد در معرض خانواده نابسامان قرار گیرد، گرایش به رفتارهای پرخطر بیشتر می‌شود. فرضیه: عوامل خانوادگی در گرایش روستاییان به رفتارهای پرخطر یا سوءمصرف مواد موثر است. فرضیه: عوامل اجتماعی در گرایش روستاییان به رفتارهای پرخطر مثل سوءمصرف مواد موثر است.

نظریه سازگاری الکساندر: شکست در دستیابی به انواع تایید اجتماعی باعث افزایش انحرافات اجتماعی می‌شود.

تعمیم: فرد اگر نتواند بین انتظارات و کنش‌هایش هماهنگی ایجاد کند مرتکب انحرافات خواهد شد. گزاره: نارضایتی از زندگی، محرومیت نسبی گرایش افراد به رفتارهای پرخطر را بیشتر می‌کند. فرضیه: عوامل فردی تاثیر معناداری در گرایش روستاییان به رفتارهای پرخطر مثل سوءمصرف مواد دارد.

نظریه بوم‌شناسی پارک و برجس: شرایط و ویژگی‌های محیطی و زیستگاهی در انحرافات اجتماعی موثر است. تعمیم: فرهنگ متجانس روستا، توریستی بودن روستا، میزان ارتباط روستا با شهر در گرایش به رفتارهای پرخطر موثر است. گزاره: هرچه روستا به شهر نزدیک و فرهنگ آن نامتجانس باشد احتمال گرایش به رفتارهای پرخطر بیشتر می‌شود. فرضیه: ویژگی‌های بوم‌شناختی روستاهای بخش رحیم‌آباد در گرایش به رفتارهای پرخطر مانند سوءمصرف مواد موثر است. براساس مبانی و چارچوب پژوهش مدل تحلیل پژوهش به‌صورت نمودار شماره یک ترسیم می‌شود.

ابزار پژوهش: ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته است. پرسشنامه در سه بخش تنظیم شد. ابتدا سوالات مربوط به متغیر رفتارهای پرخطر با شاخص‌های نگرش مثبت به مواد، دفعات مصرف مواد، میزان آشنایی با مواد و در بخش دوم سوالات متغیر عوامل فرهنگی با شاخص‌های باور به منع شرعی استفاده از مواد، باورهای قومی به سوءمصرف، پیشینه تاریخی در بین روستاییان؛ متغیر عوامل اجتماعی با شاخص‌های بیگانگی اجتماعی، معاشرت با دوستان ناباب، میزان مشارکت اجتماعی؛ متغیر عوامل خانوادگی با شاخص‌های میزان صمیمیت بین اعضا، نوع ارتباط والدین و فرزندان، اعتیاد والدین و میزان کنترل فرزندان؛ متغیر عوامل بوم‌شناختی با شاخص‌های توریستی بودن روستا، نزدیکی یا دوری به شهر، میزان مهاجرت و تراکم جمعیت و متغیر عوامل فردی با شاخص‌های شکست تحصیلی، شکست عشقی، احساس نارضایتی از زندگی و محرومیت نسبی در قالب طیف لیکرت پنج درجه‌ای از کاملا موافق برابر با پنج تا کاملا مخالف برابر با یک مورد سنجش قرار رفت. در بخش سوم نیز متغیرهای جمعیت‌شناختی

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

آورده شـد. برای تعیین میزان پایایی ابزار سنجش، از روش توافق داخلی ابـزار اندازه‌گیـری کـه مهمترین شـاخص آن آلفای کرونباخ اسـت، استفاده شده‌اسـت. جهت بررسی آلفای کرونباخ پرسشنامه، به‌صورت پیش‌آزمون ابتدا چهل و یک پرسشـنامه در بین پاسـخ‌گویان به‌صورت تصادفی توزیع شد، سپس از طریق نرم‌افزار SPSS آلفای برای متغیرهای رفتارهای پر خطر هشـتاد و هفت صـدم، عوامل فرهنگی هفتاد و یک صـدم، عوامل خانوادگی هفتاد و دو صـدم و عوامل اجتماعی هفتاد و چهار صدم پرسشـنامه مورد محاسبه قرار گرفت که با حذف گویه‌های ناهماهنـگ، آلفای همه متغیرهـا مورد تایید قرار گرفت.

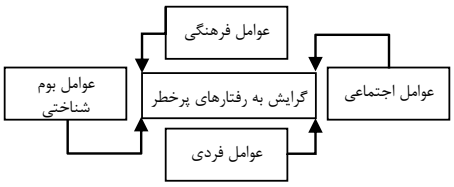

نمودار(۱) مدل مفهومی پژوهش

یافته ها

نگاه کلی به‌وضعیت توصیفی پاسـخگویان این پژوهش حاکی از آن اسـت که چهل درصد از پاسخگویان مورد مطالعه را مردان و شـصت درصد را نیز زنان تشـکیل دادند؛ چهل و هشت درصد از پاسـخگویان مورد مطالعه افراد مجرد و بیست و هشـت درصد را متاهلین، هجده درصد را افراد مطلقه و شـش درصد را نیز افراد تنها بر اثر فوت همسـر تشکیل دادند. نیز بیسـت و دو درصد از پاسـخگویان زیر سی سال، سی و چهار درصد بین سـی الی چهل سال، بیست درصد بین چهل الی پنجاه سال و بیست و چهار درصد نیز بالاتر پنجاه سال بودند. همچنین از لحاظ سطح تحصیلات، پنجاه و چهار درصد از پاسخگویان تحصیلاتی تا سیکل داشته، سی درصد سیکل الی دیپلم و هفده درصد تحصیلات بالاتر از دیپلم؛ گزارش شد. به لحاظ پایگاه اقتصادی و اجتماعی نیز پنجاه و نه درصد از پاسـخگویان دارای پایگاه اقتصادی و اجتماعی پایین، سـی و دو درصد متوسـط و ده درصد نیز بالا بود؛ همچنین هشـتاد و چهار درصد از پاسخگویان بومی منطقه و شانزده درصد نیز غیربومی بودند. براسـاس یافته‌های پژوهش شـاخص‌های مرکزی و پراکنده متغیر رفتار پرخطر سـوءمصرف مواد با مقایسه میانگین فرضی متغیر رفتار پرخطر سـوءمصرف مواد، با میانگین به‌دسـت آمده سی و شش و هشتاد و هشت صدم، گرایش روستاییان به رفتار پرخطر سوءمصرف مواد بیشتر از متوسط می‌باشد. براساس یافته‌های توصیفی پژوهش، توزیع درصد نسبی عوامل فرهنگی در گرایش به رفتار پرخطر سوءمصرف مواد به نحوی است که پنجاه و پنج درصد گرایش در سطح پایین و چهل و پنج درصد درسطح بالاست. توزیع عوامل خانودگی نشان می‌دهد پنجاه و هفت درصد گرایش افراد در سطح پایین سـی و سـه درصد در سطح بالاست. همچنین توزیع براساس عوامل اجتماعی نشان می‌دهد شصت و سه درصد گرایش در سـطح پایین و سـی و هفت درصد در سطح بالاست. توزیع گرایش به سـوءمصرف مواد برمبنای متغیر عوامل بوم شناختی نشان می‌دهد شصت و چهار درصد گرایش در سطح پایین و سی و شش درصد در سطح بالاست. همچنین توزیع گرایش به رفتار پرخطر سـوءمصرف مواد براساس عوامل فردی نشـان می‌دهد پنجاه و هفت درصد افراد گرایششان پایین و چهل و سه درصد گرایش بالایی دارند.

یافته‌های استنباطی

تحلیل فرضیه اول: عوامل فرهنگی تاثیر معناداری در گرایش روسـتاییان به رفتار پرخطر سـوءمصرف مواد دارد. باتوجه به این که دو متغیر گرایش به رفتار پرخطر سـوءمصرف مواد و عوامل فرهنگی به سـطح فاصله‌ای تبدیل شده مناسبت‌ترین آزمون برای تعیین میزان اثر این دو متغیر آزمون رگرسـیون می‌باشد. همان‌طور مدل رگرسیون همزمان در جدول شماره یک نشـان می‌دهد، ضریب همبسـتگی آزمون رگرسیون چهار صد وبیسـت و چهار هزارم، ضریب تعیین مدل صد و هفتاد و نه هزارم، ضریب استاندارد صذد و هفتاد و یک صدم گزارش گردیده است؛ به‌عبارت‌دیگر، آزمون رگرسیون نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی توانسته‌اند هفده صدم درصد از واریانس گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد را پیش‌بینی نماید. همچنین، ضرایب بتا گزارش‌شـده به ازای عوامل فرهنگی نشـان می‌دهد که بهترین پیش‌بین گرایش روسـتاییان به سوءمصرف مواد مخدر به‌ترتیب، سـابقه تاریخی مواد در جامعه دویسـت و چهل و دو هزارم، نگرش مثبت جامعه نسبت به مواد صد و نود و سـه صدم، منع نشدن شـرعی مصرف مواد صد و هفتاد هزارم و باورهای قومی در باب اثرات درمانی مواد خصوصا تریاک صد و چهل و هشت هزارم بوده است.

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]
DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

تحلیل فرضیه دوم: عوامل خانوادگی درگرایش روستاییان به رفتار پرخطر سوءمصرف مواد موثر است. در این فرضیه نیز باتوجه به سطح سنجش متغیرها برای تعیین میزان تاثیر متغیر عوامل خانوادگی در گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد از آزمون رگرسیون استفاده شد. همان‌طور مدل رگرسیون همزمان جدول شماره دو نشان می‌دهد، ضریب همبستگی آزمون رگرسیون پانصد و شصت و یک هزارم، ضریب تعیین مدل سی صد و چهارده هزارم، ضریب استاندارد سی صدم گزارش گردیده است؛ به‌عبارت‌دیگر، آزمون رگرسیون نشان می‌دهد که عوامل خانوادگی توانسته‌اند سی صدم درصد از واریانس گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد را پیش‌بینی نماید. همچنین، ضرایب بتا گزارش‌شده به ازای عوامل خانوادگی نشان می‌دهد که بهترین پیش‌بین گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد به‌ترتیب، غیبت پدر یا مادر سی صد و شصت و هفت هزارم، نداشتن سرپرستی عاطفی والدین سی صد و چهل و چهار هزارم، اعتیاد اعضای خانواده دویست و هشتاد و شش هزارم، طلاق والدینصد و نود هزارم، گسیختگی ارتباط والدین و فرزند صد و هجده هزارم و کاهش کنترل و بازبینی والدین بر فرزندان صد و یازده هزارم بوده است.

تحلیل فرضیه سوم: عوامل اجتماعی درگرایش روستاییان به رفتار پرخطر سوءمصرف مواد موثر است.جهت آزمون میزان اثر متغیر عوامل اجتماعی در گرایش به سوءمصرف مواد با توجه به مفروضات متغیرها از آزمون رگرسیون استفاده شد. همان‌طور مدل رگرسیون همزمان در جدول شماره سه نشان می‌دهد، ضریب همبستگی آزمون رگرسیون سی صد و پنجاه و پنج هزارم، ضریب تعیین مدل صد و بیست وشش هزارم ضریب استاندارد یازده صدم گزارش گردیده است؛ به‌عبارت‌دیگر، آزمون رگرسیون نشان می‌دهد که عوامل اجتماعی توانسته‌اند، یازده صدم درصد از واریانس گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد را پیش‌بینی نماید. همچنین، ضرایب بتا گزارش‌شده به ازای عوامل اجتماعی نشان می‌دهد که بهترین پیش‌بین گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد به‌ترتیب، کاهش اعتماد اجتماعی صد و هشتاد و چهار هزارم، داشتن

جدول(۱) آزمون رگرسیون تاثیرگذاری عوامل فرهنگی در گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد

مدل	ضریبR	ضریب تعیین	ضریب تعیین استاندارد	درجه آزادی	مجموع مربعات	F ضریب	سطح معناداری
همزمان	۰/۴۲۴	۰/۱۷۹	۰/۱۷۱	۴	۵۱۰۰/۳۰۹	۲۰/۵۶۳	۰/۰۰۰

مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	ضریب T	سطح معناداری	ضرایب هم خطی	
	ضریب B	برآورد خطا	بتا			ضریب تحمل	واریانس تورم
مقدار عرض از مبدا	۱۰/۴۲۶	۳/۸۶۷		۲/۶۹۶	۰/۰۰۷		
نگرش مثبت جامعه نسبت به مواد	۱/۱۴۴	۰/۲۲۸۱	۰/۱۹۳	۴/۰۷۵	۰/۰۰۰	۰/۹۷۲	۱/۰۲۹
عدم منع شرعی مصرف مواد مخدر	۰/۸۲۴	۰/۲۳۱	۰/۱۷۰	۳/۵۶۹	۰/۰۰۰	۰/۹۵۹	۱/۰۴۳
سابقه تاریخی مواد در جامعه	۱/۳۲۲	۰/۲۵۹	۰/۲۴۲	۵/۱۰۶	۰/۰۰۰	۰/۹۶۹	۱/۰۳۲
باورهای قومی در باب اثرات درمانی مواد خصوصا تریاک	۰/۸۷۲	۰/۲۸۲	۰/۱۴۸	۳/۰۹۵	۰/۰۰۲	۰/۹۵۳	۱/۰۵۰

جدول(۲) آزمون رگرسیون تاثیرگذاری عوامل خانوادگی بر گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد

مدل	ضریب R	ضریب تعیین	ضریب تعیین استاندارد	درجه آزادی	مجموع مربعات	ضریب F	سطح معناداری
همزمان	۰/۵۶۱	۰/۳۱۴	۰/۳۰۳	۶	۵۹۵۲/۲۲۶	۲۸/۵۸۸	۰/۰۰۰

مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	ضریب T	سطح معناداری	ضرایب هم خطی	
	ضریب B	برآورد خطا	بتا			ضریب تحمل	واریانس تورم
مقدار عرض از مبدا	۲۵/۹۷۹	۴/۰۰۸		۶/۴۸۳	۰/۰۰۰		
اعتیاد اعضای خانواده	۳/۶۵۴	۰/۵۵۶	۰/۲۸۶	۶/۵۶۷	۰/۰۰۰	۰/۹۶۵	۱/۰۳۶
طلاق در خانواده	۸/۰۳۳	۱/۸۵۲	۰/۱۹۰	۴/۳۳۸	۰/۰۰۰	۰/۹۵۳	۱/۰۴۹
غیبت پدر یا مادر	۴/۷۴۰	۰/۶۶۴	۰/۳۶۷	۷/۱۳۹	۰/۰۰۰	۰/۶۹۵	۱/۴۳۸
عدم سرپرستی عاطفی والدین	۰/۶۸۲	۰/۱۰۱	۰/۳۴۴	۶/۷۷۹	۰/۰۰۰	۰/۷۱۴	۱/۴۰۰
گسیختگی ارتباط والدین و فرزند	۰/۱۳۷	۰/۰۵۰	۰/۱۱۸	۲/۷۲۳	۰/۰۰۷	۰/۹۶۸	۱/۳۳

جدول(۳) آزمون رگرسیون تاثیرگذاری عوامل اجتماعی بر گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد

مدل	ضریب R	ضریب تعیین	ضریب تعیین استاندارد	درجه آزادی	مجموع مربعات	ضریب F	سطح معناداری
همزمان	۰/۳۵۵	۰/۱۲۶	۰/۱۱۲	۶	۲۳۹۰/۶۱۸	۹/۰۰۲	۰/۰۰۰

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

دوستان ناباب و معتاد صد و چهل و هشت هزارم، احساس آنومی صد و چهل و سه هزارم، ضعف نظام حمایت اجتماعی صد و چهارده هزارم و

مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	ضریب T	سطح معناداری	ضرایب هم خطی	
	ضریب B	برآورد خطا	بتا			ضریب تحمل	واریانس تورم
مقدار عرض از مبدا	۸/۷۶۸	۵/۴۱۱		۱/۶۲۱	۰/۱۰۶		
کاهش اعتماد اجتماعی	۰/۴۴۵	۰/۱۱۹	۰/۱۸۴	۳/۷۳۸	۰/۰۰۰	۰/۹۶۹	۱/۰۳۲
داشتن دوستان ناباب و معتاد	۳/۲۲۹	۱/۰۶۸	۰/۱۴۸	۳/۰۲۴	۰/۰۰۳	۰/۹۷۶	۱/۰۲۴
ضعف نظام حمایت اجتماعی	۰/۵۵۱	۰/۲۴۰	۰/۱۱۴	۲/۲۹۹	۰/۰۲۲	۰/۹۵۲	۱/۰۵۱
کاهش مشارکت اجتماعی	۰/۲۴۳	۰/۱۱۵	۰/۱۰۴	۲/۱۱۱	۰/۰۳۵	۰/۹۶۳	۱/۰۳۹
کاهش همبستگی اجتماعی	۰/۱۴۲	۰/۱۴۳	۰/۰۴۹	۰/۹۹۵	۰/۳۲۱	۰/۹۵۹	۱/۰۴۳
احساس آنومی	۰/۴۳۶	۰/۱۴۹	۰/۱۴۳	۲/۹۲۱	۰/۰۰۴	۰/۹۷۷	۱/۰۲۴

جدول(٤) آزمون رگرسیون تاثیرگذاری عوامل فردی بر گرایش روستاییان به سوءِمصرف مواد

مدل	ضریب R	ضریب تعیین	ضریب تعیین استاندارد	درجه آزادی	مجموع مربعات	ضریب F	سطح معناداری
همزمان	۰/۳۹۱	۰/۱۵۳	۰/۱۴۴	۴	۴۳۴۱/۹۲۹	۱۶/۹۵۴	۰/۰۰۰

مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	ضریب T	سطح معناداری	ضرایب هم خطی	
	ضریب B	برآورد خطا	بتا			ضریب تحمل	واریانس تورم
مقدار عرض از مبدا	۱۲/۱۲۹	۴/۰۹۲		۲/۹۶۴	۰/۰۰۳		
شکست تحصیلی	۰/۹۴۱	۰/۲۹۵	۰/۱۶۹	۳/۱۸۶	۰/۰۰۲	۰/۷۹۷	۱/۲۵۴
شکست عشقی	۲/۵۹۹	۰/۸۰۱	۰/۱۷۳	۳/۲۴۴	۰/۰۰۱	۰/۷۹۴	۱/۲۶۰
احساس نارضایتی از زندگی	۰/۳۵۱	۰/۰۹۴	۰/۱۷۸	۳/۷۴۴	۰/۰۰۰	۰/۹۹۷	۱/۰۰۳
احساس محرومیت نسبی	۱/۱۴۶	۰/۲۹۴	۰/۱۸۵	۳/۸۹۶	۰/۰۰۰	۰/۹۹۶	۱/۰۰۴

جدول(۵) آزمون رگرسیون تاثیرگذاری عوامل بوم‌شناختی بر گرایش روستاییان به سوءِمصرف مواد

مدل	ضریب R	ضریب تعیین	ضریب تعیین استاندارد	درجه آزادی	مجموع مربعات	ضریب F	سطح معناداری
همزمان	۰/۳۵۳	۰/۱۲۴	۰/۱۱۳	۵	۲۸۲۹/۹۱۲	۱۰/۶۶۴	۰/۰۰۰

مدل	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	ضریب T	سطح معناداری	ضرایب هم خطی	
	ضریب B	برآورد خطا	بتا			ضریب تحمل	واریانس تورم
مقدار عرض از مبدا	۱۲/۱۲۹	۴/۰۹۲		۲/۹۶۴	۰/۰۰۳		
شکست تحصیلی	۰/۹۴۱	۰/۲۹۵	۰/۱۶۹	۳/۱۸۶	۰/۰۰۲	۰/۷۹۷	۱/۲۵۴
شکست عشقی	۲/۵۹۹	۰/۸۰۱	۰/۱۷۳	۳/۲۴۴	۰/۰۰۱	۰/۷۹۴	۱/۲۶۰
احساس نارضایتی از زندگی	۰/۳۵۱	۰/۰۹۴	۰/۱۷۸	۳/۷۴۴	۰/۰۰۰	۰/۹۹۷	۱/۰۰۳
احساس محرومیت نسبی	۱/۱۴۶	۰/۲۹۴	۰/۱۸۵	۳/۸۹۶	۰/۰۰۰	۰/۹۹۶	۱/۰۰۴

کاهش مشارکت اجتماعی صد و چهار هزارم بوده است. همچنین بعد همبستگی اجتماعی در قیاس با سایر عوامل اجتماعی نتوانست تغییرات سوءمصرف مواد در بین روستاییان را پیش‌بینی نماید. سطح معناداری برابر سی صد و بیست و یک هزارم.

تحلیل فرضیه چهارم: عوامل فردی درگرایش روستاییان به رفتار پرخطر سوءمصرف مواد موثر است. برای تحلیل میزان اثر عوامل فردی در گرایش به رفتار پرخطر سوءمصرف مواد از رگرسیون استفاده شده است. همان‌طور مدل رگرسیون همزمان در جدول شماره چهار نشان می‌دهد، ضریب همبستگی آزمون رگرسیون سی صد و نود و یک هزارم، ضریب تعیین مدل صد و پنجاه و سه هزارم، ضریب استاندارد برابر با صد و چهل و چهار هزارم گزارش گردیده است؛ به‌عبارت‌دیگر، آزمون رگرسیون نشان می‌دهد که عوامل فردی توانسته‌اند، چهارده صدم درصد از واریانس گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد را پیش‌بینی نماید. همچنین، ضرایب بتا گزارش‌شده به ازای عوامل فردی نشان می‌دهد که بهترین پیش‌بین گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد به‌ترتیب، احساس محرومیت نسبی صد و هشتاد و پنج هزارم، احساس نارضایتی از زندگی صد و هفتاد و هشت هزارم، شکست عشقی صد و هفتاد و سه هزارم و شکست تحصیلی صد و شصت و نه هزارم بوده است.

تحلیل فرضیه پنجم: عوامل بوم شناختی درگرایش روستاییان به رفتارهای پرخطر سوءمصرف مواد موثر است. برای تحلیل میزان اثر بوم‌شناختی در گرایش به رفتار پرخطر سوءمصرف مواد از رگرسیون استفاده شده است. همان‌طور مدل رگرسیون همزمان در جدول شماره پنج نشان می‌دهد، ضریب همبستگی آزمون رگرسیون سی صد و پنجاه و سه هزارم، ضریب تعیین مدل صد و بیست و چهار هزارم و ضریب استاندارد برابر با یازده

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

صدم گزارش گردیده است؛ به‌عبارت دیگر، آزمون رگرسیون نشان می‌دهد که عوامل بوم‌شناختی توانسته، یازده صدم درصد از واریانس گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد را پیش‌بینی نماید.

بحث و نتیجه گیری

رفتارهای پرخطر ازجمله سوءمصرف مواد به‌دلیل ازهم‌پاشیدگی شیرازه جامعه و فرسایش نیروی انسانی مورد توجه صاحبنظران علوم اجتماعی و روانشناسی بوده است. این پژوهش باهدف تبیین رفتار پرخطر سوءمصرف مواد در بین روستاییان بخش رحیم آباد شهرستان رودسر با متغیرهای جامعه‌شناختی عوامل فرهنگی، اجتماعی، بوم‌شناختی، خانوادگی و فردی انجام شد. نتایج یافته‌ها نشان داد میانگین گرایش روستاییان به رفتارپرخطر سوءمصرف مواد متوسط به پایین می‌باشد. همچنین تحلیل فرضیه‌های پژوهش که با استفاده از آزمون رگرسیون صورت گرفت نقش متغیرهای پژوهش را در تبیین گرایش به رفتار پرخطر سوءمصرف مواد تایید کرد که در ادامه به هرکدام از آن‌ها پرداخته می‌شود.

فرضیه اول پژوهش که با هدف تبیین گرایش به سوءمصرف مواد با عوامل فرهنگی تنظیم شد تحلیل این فرضیه نشان داد با بالا رفتن نگرش مثبت جامعه نسبت به مواد، منع نشدن شرعی سوءمصرف مواد، سابقه تاریخی مواد در جامعه و باورهای قومی در باب اثرات درمانی مواد خصوصا تریاک، میزان گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد نیز افزایش‌یافته و این متغیر هفده درصد از واریانس گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد را پیش‌بینی می‌نماید، مطابقت نتیجه این پژوهش با نتایج تحقیقات پرگامیت و همکاران،[۱۳] لوک و وانگ،[۱٤] براون و همکاران،[۱۵] بارز و همکاران[۱٦] و فو و همکاران[۱۷] همسوست. خانواده اولین و موثرترین نهاد جامعه‌پذیری جامعه ایرانی به‌ویژه در محیط روستاست. شیوه تعاملات درون خانواده، ویژگی‌های شخصیتی والدین، میزان صمیمیت و حساسیت به مصرف مواد مخدر از جمله عواملی است که می‌تواند در تربیت فرزندان و شکلگیری نوع گرایش آن‌ها به مواد تعیین کننده باشد. فرضیه دوم به‌منظور تعیین میزان تاثیر عوامل خانوادگی بر گرایش به رفتار پرخطر سوءمصرف مواد تنظیم و مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد عوامل خانوادگی با نود و نه درصد اطمینان در تعیین میزان گرایش به سوءمصرف مواد موثر است؛ به‌طوری‌که با افزایش اعتیاد اعضای خانواده، تجربه طلاق در خانواده، غیبت پدر یا مادر، بی‌سرپرستی، بی‌عاطفگی والدین و کاهش کنترل والدین بر فرزندان میزان گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد مخدر نیز افزایش می‌یابد. نتایج این پژوهش با نتایج تحقیقات پرگامیت و همکاران،[۱۳] لوک و وانگ،[۱٤] براون و همکاران،[۱۵] بارز و همکاران[۱٦] و فو و همکاران[۱۷] همسوست.

کنش متقابل افراد با دوستان و همسالان، کاهش اعتماد اجتماعی و بی‌تفاوتی نسبت به هنجارهای جامعه از عواملی است که در گرایش افراد به رفتارهای پرخطر تعیین‌کننده است. تحلیل فرضیه سوم پژوهش نشان داد با کاهش اعتماد اجتماعی، افزایش معاشرت با دوستان ناباب و معتاد، ضعف کاهش مشارکت اجتماعی و احساس آنومی، میزان گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد را افزایش می‌دهد به‌طوری‌که عوامل اجتماعی یازده درصد از واریانس گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد را پیش‌بینی می‌نمایند. یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش‌های گرنارد و همکاران،[۱۸] پارکر و همکاران،[۱۹] سیمون و فرهات[۲۰] و فو و همکاران[۱۷] همسوست.

ویژگی‌های فردی و تجربیات افراد در تجربه زیسته‌شان از عواملی است که در مطالعات روانشناسی بیشتر مورد توجه قرار گرفته است. در این پژوهش با تنظیم فرضیه چهارم میزان تبیین گرایش به رفتارهای پرخطر با متغیر عوامل فردی مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که با بالا رفتن احساس محرومیت نسبی، شکست عشقی، شکست تحصیلی و احساس نارضایتی از زندگی، میزان گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد افزایش می‌یابد و این عوامل چهاده درصد از واریانس سوءمصرف مواد را پیش‌بینی می‌کند. همچنین یافته‌های این پژوهش با نتایج مطالعات ماگالون و همکاران،[۹] لاکونو و همکاران،[۱۰] کاستلانس و همکاران[۱۲] و بلچر و همکاران[۱۱] همسویی دارد.

به پیروی از پارک و برجس، فرضیه پنجم پژوهش مبنی بر بررسی میزان تاثیر عوامل محیطی و بوم‌شناختی در تبیین رفتار پرخطر سوءمصرف مواد در بین روستاییان تنظیم و مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج آزمون رگرسیون ضمن تایید فرضیه نشان داد عوامل بوم شناختی یازده درصد از واریانس گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد را پیش‌بینی می‌نماید که با نتایج

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

تحقیقات کندلر و همکاران،[۱۱،۲۱،۲۳و۲٤] لینسکی و همکاران[۲۵] و هاردن و همکاران[۲۲] همسویی دارد.

پیشنهادها: با توجه به عوامل فرهنگی، اجتماعی، خانوادگی، بوم‌شناختی و فردی در گرایش روستاییان به سوءمصرف مواد پیشنهاد می‌گردد مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و میزان تعلق خاطر روستاییان به هنجارهای اجتماعی تقویت شود. همچنین با برگزاری همایش‌ها و جلسه‌ها، والدین ضمن آشنایی با مضرات سوءمصرف مواد نسبت به کنترل فرزندان و توجیه آن‌ها اقدام نمایند. سازمان‌ها و نهادها با مشارکت دهیاری‌ها و پایگاه‌های بسیج در روستاها جلساتی با موضوع پیامدهای سوءمصرف برگزار و بستر لازم را برای انجام برنامه‌های تفریحی و ورزشی در روستاها فراهم سازند. همچنین پیشنهاد می‌شود برای تعمیم نتایج این پژوهش در مطالعات آتی پژوهشگران نظیر همین پژوهش را در بین شهرنشینان انجام دهند.

سپاسگزاری: بدین وسیله از زحمات کلیه دهیاران، اعضای شورای اسلامی روستاهای مورد مطالعه و مردم به‌ویژه جوانان و جامعه مورد هدف که در این پژوهش مشارکت نمودند و بدون همکاری آنان انجام این پژوهش میسر نمی‌شد، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

References:

1. Ahmadi H, Moeini M. An investigation of the relationship between social skills and high risk behaviors among the youth: The case of Shiraz city. Strategic Research on Social Problems in Iran. 2015;4(1):1-24.[Persian]
2. Brenner AB, Bauermeister JA, Zimmerman MA. Neighborhood variation in adolescent alcohol use: Examination of socioecological and social disorganization theories. Journal of Studies on Alcohol and Drugs. 2011;72(4):651-9.
3. Nakhaee N, Jadidi N. Why do some teens turn to drugs? A focus group study of drug users' experiences. Journal of Addictions Nursing. 2009;20(4):203-8. doi: 10.3109/10884600903291158.[Persian]
4. Basharpoor S, Atadokht A, Khosravinia D, Narimani M. The role of cognitive self-control and self-compassion on prediction of treatment motivation in people with substance dependence. Journal of Health and Care. 2013;15(4):60-70.
5. Vassileva J, Georgiev S, Martin E, Gonzalez R, Segala L. Psychopathic heroin addicts are not uniformly impaired across neurocognitive domains of impulsivity. Drug Alcohol Depend. 2011;114(2-3):194-200. doi: 10.1016/j.drugalcdep.2010.09.021
6. Mohseni Tabrizi A. Study of factors affecting the tendency of villagers to drugs. Tehran, Iran. : Presidential Drug Control Headquarters; 2012.[Persian]
7. Torkashvand A. Study of condition of addiction in the villages of Tooyserkan. Hamedan, Iran. Hamedan governorate; 2001.[Persian]
8. Hajarian A, Qanbari Y. Recognition and analysis of the effective social dimensions on the tendency of rural youths to addiction in rural areas of Isfahan city. Research on Addiction. 2013;7(27):67-78.[Persian]
9. Magallón-Neri E, Díaz R, Forns M, Goti J, Castro-Fornieles J. Personality psychopathology, drug use and psychological symptoms in adolescents with substance use disorders and community controls. PeerJ. 2015;3:e992-e. doi: 10.7717/peerj.992
10. Iacono WG, Malone SM, McGue M. Behavioral disinhibition and the development of early-onset addiction: Common and specific influences. Annual Review of Clinical Psychology. 2008;4(1):325-48. doi: 10.1146/annurev.clinpsy.4.022007.141157
11. Belcher AM, Volkow ND, Moeller FG, Ferré S. Personality traits and vulnerability or resilience to substance use disorders. Trends in Cognitive Sciences. 2014;18(4):211-7. doi: 10.1016/j.tics.2014.01.010
12. Castellanos-Ryan N, O'Leary-Barrett M, Conrod PJ. Substance-use in childhood and adolescence: A brief overview of developmental processes and their clinical implications. Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry. 2013;22(1):41.
13. Pergamit MR, Huang L, Lane J. The long term impact of adolescent risky behaviors and family environment. Report submitted to office of the assistant secretary for planning and evaluation. US Department of Health and Human Services. 2001.
14. Loke AY, Wong YPI. Smoking among young children in Hong Kong: Influence of parental smoking. Journal of Advanced Nursing. 2010;66(12):2659-70. doi: 10.1111/j.1365-2648.2010.05419.x
15. Brown SL, Rinelli LN. Family structure, family processes, and adolescent smoking and drinking. J Res Adolesc. 2010;20(2):259-73. doi: 10.1111/j.1532-7795.2010.00636.x

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]

16. Bares CB, Delva J, Grogan-Kaylor A, Andrade F. Family and parenting characteristics associated with marijuana use by Chilean adolescents. Subst Abuse Rehabil. 2011;2011(2):1-11. doi: 10.2147/SAR.S16432
17. Foo Y-C, Tam C-L, Lee T-H. Family factors and peer influence in drug abuse: A study in rehabilitation centre. International Journal of Collaborative Research on Internal Medicine & Public Health. 2012;4(3):0.
18. Grenard J, Guo Q, Jasuja GK, Unger J, Chou CP, Gallaher P, et al. Influences affecting adolescent smoking behavior in China. Nicotine & Tobacco Research. 2006;8(2):245-55. doi: 10.1080/14622200600576610
19. Parker JS, Benson MJ. Parent-adolescent relations and adolescent functioning: Self-esteem, substance abuse, and delinquency. Adolescence. 2004;39(155):519.
20. Simons-Morton BG, Farhat T. Recent findings on peer group influences on adolescent smoking. J Prim Prev. 2010;31(4):191-208. doi: 10.1007/s10935-010-0220-x
21. Kendler KS, Prescott CA, Myers J, Neale MC. The structure of genetic and environmental risk factors for common psychiatric and substance use disorders in men and women. Archives of General Psychiatry. 2003;60(9):929. doi: 10.1001/archpsyc.60.9.929
22. Harden KP, Hill JE, Turkheimer E, Emery RE. Gene-environment correlation and interaction in peer effects on adolescent alcohol and tobacco use. Behav Genet. 2008;38(4):339-47. doi: 10.1007/s10519-008-9202-7
23. Kendler KS, Aggen SH, Knudsen GP, Røysamb E, Neale MC, Reichborn-Kjennerud T. The structure of genetic and environmental risk factors for syndromal and subsyndromal common DSM-IV axis I and all axis II disorders. Am J Psychiatry. 2011;168(1):29-39. doi: 10.1176/appi.ajp.2010.10030340
24. Kendler KS, Sundquist K, Ohlsson H, Palmér K, Maes H, Winkleby MA, et al. Genetic and familial environmental influences on the risk for drug abuse: A national Swedish adoption study. Archives of General Psychiatry. 2012;69(7):690-7. doi: 10.1001/archgenpsychiatry.2011.2112
25. Lynskey MT, Heath AC, Nelson EC, Bucholz KK, Madden PAF, Slutske WS, et al. Genetic and environmental contributions to cannabis dependence in a national young adult twin sample. Psychological Medicine. 2002;32(2):195-207. doi: 10.1017/s0033291701005062
26. Sadiq Sarvestani R. Social pathology (Sociology of social deviations), Tehran. Samt Publications; 2007.[Persian]
27. Abadinsky H. Drugs: An Introduction. Wadsworth Publishing; 5th edition (August 14, 2003). Californnia, USA; 2005.[Persian]
28. Mohseni Tabrizi A. Etiology and Epidemiology. Tehran, Iran. Higher education Research And Planning Institute; 2005.[Persian]
29. Ahmadi H. Sociology of deviance. Tehran: Samt; 2005.[Persian]
30. Sotoudeh H. Sociology of social issues in Iran. Tehran, Iran. Neday Ariana; 2016.[Persian]
31. Kaveh M. Pathology of social diseases. Tehran, Iran. Sociologists Publishing House; 2012.[Persian]
32. Shafazadeh A. An examination of Hirschi's theory of social control from the perspective of the Holy Quran. Socio-Cultural Strategy. 2020;8(4):109-33.[Persian]
33. Moiidfar S, Zamanisabzi S. Social factors affecting drug relapse prevention among young addicted in Miyaneh. Journal of Social Problems of Iran. 2014;5(1):167-90. doi: 10.22059/ijsp.2014.53758.[Persian]
34. Allen K. Theoretical perspectives for addictions nursing practice. Nursing Care of the Addicted Client Philadelphia: Lippincott. 1996.
35. Mohseni Tabriz A. Vandalism: The basics of social psychology, sociology and psychology of vandalistic behavior in the topics of pathology and social misbehavior. Tehran, Iran. Ann; 2005.[Persian]

[Downloaded from mail.socialworkmag.ir on 2026-09-26]

DOR: 20.1001.1.1735451.1401.11.1.5.2]